

Povezivanje tema iz usmene književnosti i suvremene poezije s jezičnim sadržajima

Mnogo je načina na koje se sa skupinama studenata koji hrvatski uče kao prvi strani jezik mogu obrađivati novi ili ponavljati već naučeni sadržaji iz hrvatskoga jezika na temelju književnih predložaka. Naime, u drugoj godini lektorskoga rada na Šleskome sveučilištu primijetila sam da su studenti zamoreni ili već napamet znaju lingvometodičke predloške, odnosno tekstove koje obrađuju u okviru tzv. *Praktične nauke*, a nalaze se u udžbenicima ili ih lektorica sama pribavlja. Obvezni udžbenici za kolegij *Praktična nauka* na Šleskome sveučilištu uključuju Croaticumova izdanja *Hrvatski za početnike 1* te *Razgovarajte s nama* razine A1/A2, B1/B2, B2 i B2/C1. Dakle, trebalo je pronaći drukčije tekstove koji će istodobno biti dovoljno jasni i poljskim kroatistima bliski, a opet ne prelagani za studente koji hrvatski jako dobro govore zbog olakotne okolnosti da je riječ o studiju filologije i da je riječ o studentima kojima je materinski jezik poljski, odnosno jedan slavenski jezik. U tome izboru posebna pozornost posvećena je tekstovima iz usmene književnosti i suvremene poezije.

Prema istraživanju koje je provela Andrijana Kos-Lajtman, a o kojemu piše u radu *Usmena književnost u hrvatskim osnovnoškolskim čitankama za više razrede (objavljenu 2008. u časopisu Metodika: časopis za teoriju i praksu metodikâ u predškolskom odgoju, školskoj i visokoškolskoj izobrazbi 9/17)*, narodna (usmena) književnost zastupljena je u većini hrvatskih čitanka, ali ipak ne u svima. Od šesnaest čitanka koje je autorica analizirala jedna je čitanka bez ijednoga primjera usmene književnosti te je nekoliko čitanaka s po dvama usmenim primjerima, dok ih najveći broj ima po nekoliko takvih primjera. Autorica dodaje da se u broju tekstova narodne književnosti teško može uočiti pravilnost s obzirom na razred te da je najzastupljenija poezija (lirska, epska, epsko-lirska), retorički oblici te kratki usmenoknjiževni oblici. Prozne su vrste uglavnom nešto manje zastupljene, a daleko je najmanje zastupljeno narodno dramsko stvaralaštvo, kojega najčešće ni nema u čitankama (str. 298). Takvo prethodno čitateljsko iskustvo gradi cijeli emotivni i pojmovni svijet budućih studenata, što studentima zamjetno nedostaje. Čitatelj koji je upoznat s djelima usmene književnosti, lakše će primiti, doživjeti i razumjeti djela pisane književnosti.

Kad je riječ o višim razinama obrazovanja, učenicima i studentima na raspolaganju je niz povijesti književnosti, koje na različit način i u različitome opsegu pristupaju

* Ivana Čagalj lektorica je hrvatskoga jezika na Šleskome sveučilištu u Katowicama u Poljskoj.

usmenoj književnosti. Tako Nikola Sunara u članku *Usmena književnost u povijestima hrvatske književnosti* (rad iz još neobjavljenoga zbornika s konferencije *Periferno u hrvatskom jeziku, književnosti i kulturi* održane 7. – 9. svibnja 2019. u Katowicama) zaključuje da se većina autora povijesti hrvatske književnosti odlučila o usmenoj književnosti progovoriti u kontekstu interferencija s djelima pisane književnosti.

Poljski studenti izvrsno razumiju hrvatski, produkcija (govorna i pisana) nešto je teža, ali svakako većina studenata od početnoga stupnja A1 na prvoj godini do kraja preddiplomskoga studija usvoji hrvatski na razini B2, a do kraja diplomskoga na razini C1 ili C1+. U sklopu istraživanja odabrane su dvije skupine studenata; s prvom skupinom, koja hrvatski upotrebljava na razini B1/B2 (studenti treće godine), obrađivani su tekstovi iz usmene književnosti, a s drugom skupinom, koja je uključivala studentice završne godine koje se hrvatskim služe na razini B2/C1, obrađivani su tekstovi iz usmene književnosti i suvremene poezije. Unatoč tomu što nije bila riječ o najboljim studentima, koji su svi bili na programu razmjene diljem Hrvatske, te unatoč razlici u poznavanju hrvatskoga unutar navedenih skupina, odklon od redovitoga načina poučavanja dobro je došao tijekom tih nekoliko lekcija.

Budući da se predmet *Praktične nauke hrvatskoga jezika* sastoji od pet modula (konverzacija, fonetika, razumijevanje i interpretacija usmenoga i pisanoga teksta, prevođenje i pisano izražavanje s praktičnom gramatikom), navedene nastavne sadržaje pokušalo se, s različitim rezultatima i uspjesima, uklopiti u svaki od njih.

Na primjeru obrade triju pjesama Dorte Jagić objasniti će se tijekom lekcija. Kao motivacija poslužilo je pitanje studentima kako bi mogli zaraditi 100 000 zlotova. Krajnji odgovor bio je *Pišući poeziju*, jer je Dorta Jagić 2014. upravo toliko novca dobila za zbirku *Kauč na trgu* kad je u Gdansku proglašena europskim pjesnikom slobode. U sklopu dijela modula koji se odnosi na razumijevanje teksta, studenti su pročitali članak na poljskome o tome događaju i baš u članku našli poticaj za raspravu i učenje novih riječi i kolokacija, primjerice, *tjelesnost*, *društveno-povijesna determinacija žene*, *pravo na izražavanje* itd. Dakle, od konverzacije išlo se prema razumijevanju teksta i obratno.

Slijedilo je čitanje triju odabranih pjesama i njihovih prepjeva na poljski, uz lektoričinu napomenu da je prevoditeljica Małgorziata Wierzbicka također nagrađena za prepjeve. To je studentice dodatno motiviralo jer se neke od njih planiraju baviti prevođenjem. Studentice su podcrtavale nove riječi, tražile njihove prijevode u poljskoj inačici, mozgale o drugim mogućim inačicama prijevoda, zaključile da su poljski stihovi većinom duži od hrvatskih, da posebno treba paziti na lažne prijatelje (*može, možda, možna*), kao i pri prijevodu prijedložnih izraza (*protiv najezde G; przeciwna jazdom D*), da ciljni jezik ne mora nuditi idealno rješenje (*usidjelica, stara pana; semafor, światło*), da ako je glagol povratni u hrvatskome, ne znači da će biti i u poljskome itd.

ZIDATE ŽENSKÉ SOBE

projektirane davno
 još u srednjem vijeku kao utvrde
 protiv najezde livadnog cvijeća
 i plodne kiše
 stare djevojačke sobe imaju po
 deset zidova
 samoće više od svih drugih
 prostorija u kući
 sve se to skriva od nas brojnim
 optičkim varkama
 i sedmorim pečatima
 samo se s najprometnijih cesta iz
 oštih zavoja
 jasno može vidjeti
 kako se u tim bjeličastim zidovima
 načetima vlagom i dugim noktima
 sitno nešto ukukuljeno miče
 dok sjetne stanarke pišu nove
 balade o zaklanim ovcama
 i bogu kao transcendentalnom biću
 i s te niske ceste vidi svatko
 da se u devetom zidu kriju
 od muških gostiju i
 proljetnoga sunca
 balzamirane desni i pocrnjeli
 virusi mrtvih papa,
 usidjelica

Dorta Jagić

MUROWANE POKOJE KOBIET

zaprojektowane dawno,
 jeszcze w średniowieczu jako fortyfikacje
 przeciw najazdom polnych kwiatów
 i płodnego deszczu
 stare panieńskie pokoje mają po dziesięć
 wrót
 samotności więcej niż wszystkie inne domowe
 pomieszczenia
 skrywają to przed nami w wielu optycznych
 złudzeniach
 i za siedmioma pieczęciami
 tylko z najruchliwszych dróg z ostrych
 zakrętów
 jasno można zobaczyć
 jak w tych bielejących ścianach
 nadgryzionych wilgocią i długimi paznokciami
 coś małego zawołowanego porusza się
 kiedy smutne mieszkanki piszą nowe
 ballady o rzezi owiec
 i bogu jako bycie transcendentalnym
 i z tej niskiej drogi każdy widzi
 że za dziewięciami wrotami kryją się
 przed odwiedzającymi mężczyznami i
 wiosennym słońcem
 zabalsamowane dziąsła i szczeniata
 wirusy martwych ojców,
 starych panien

Većinom je bila riječ o ponavljanju već poznatih (najčešće gramatičkih) sadržaja, koji su sad dovedeni u drukčiji kontekst. U kontekst poezije koja sama po sebi stavlja naglasak na jezik. Što se prevođenja tiče, malo drukčiju vježbu studentice su imale nekoliko tjedana prije, kad su dobile prijevod pjesme Wysławe Szymborske *Vermeer* na hrvatski, s tim da nisu znale autoricu, nego su prvo morale prevesti kratku pjesmu na poljski. Izenadile su se koliko je to teško, koliko loše zvuči, a pogotovo su se iznenadile kad su pročitale izvornik i doznale tko je autorica.

Sa studentima treće godine obrađivan je mit o postanku Crvenoga jezera pokraj Imotskoga i početak *Balade o Hasanaginici*. Iako su i te lekcije bile zamišljene kao povezivanje književnih s gramatičkim sadržajima, studenti su odveli tijek lekcije u drugome smjeru. Nakon nekoliko odgledanih videouradaka istraživali su sami o zaronu u jezero komentirajući kako na internetu piše da je francuski speleoronilac Frederic Swierczynski 6. svibnja 2017. zaronio u Crveno jezero i postao prvi čovjek u povijesti koji je kročio na dno. Naravno, prezime ronioca privuklo im je pozornost. A pozornost su im privukle i prirodne ljepote krške krajine te su uz lektoričino dopuštenje na svojim prijenosnim računalima sami tražili videouratke i članke, a jedna je studentica, koja je hrvatski usavršavala na programu razmjene u Splitu cijele prethodne godine, kao najzanimljiviju činjenicu izdvojila cijenu noćenja u kući u Vrgorcu, za koju se smatra da su tu nekad bili dvori poznate Hasanaginice. Praktičan duh poljskih studenata

odveo je diskusiju u smjeru koji lektorica nije planirala te je najviše poslužio za modul razumijevanja novih sadržaja i za modul konverzacije. S druge strane, tema o Hasanaginici studenticama pete godine poslužila je u sklopu kurikulumom propisanih lekcija iz konverzacije o stereotipima, predrasudama, pravima žena, feminizmu itd.

IMPERATIV

*Neka po mojoj zemlji
zaigra tvoja zemlja*

*Neka po mom jeziku
zaigra tvoj jezik*

*Neka po mojoj krvi
zaigra tvoja krv*

(Petar Gudelj, *Vlkoe*,
u: *Pelazg na mazgi*, 2004:
201)

KONDICIONAL

*Kad bi sva stala u jedne ptičje oči
(...)*

*I kad bi na moj dlan iscurile
jarebičje, prepeličje i jastrebove
oči, ti bi, sva moja domovino, bila na
mom dlanu. Domovino koju vidim,
domovino koja me vidiš.*

(Petar Gudelj, *Kad bi bila škrip
zemlje*, u: *Pelazg na mazgi*, 2004:
246-7)

ENKLITIKE

*Kad predjutro si se
zagledala kroz prozor,
Mjesec ti se ukazao kao
velika snježna gruda,
Čvrsta i samodopadna, i nije
znao da
više ga nema, da popila si ga
u čaju s rumom,
kao tabletu za svoju
umjetnu noć.*

(Ivan Herceg, *Snijeg je...*,
u: *Andeli u koroti*, 2004)

VRSTE REČENICA

*Kako bi Isus kome doša,
pita bi kakav darak na
put Božji. I svi ga odbiše
ili zanikaše osim dvojice.
Ali ji je zato sve Bog i
pokara, osim ove dvojice
čobana.*

(*Legenda o postanku
Crvenog jezera*)

Na slikama možemo vidjeti još nekoliko primjera iz pjesama i usmene književnosti, u kojima se gramatički sadržaji mogu ponoviti na temelju književnih uz pretpostavku da su tekstovi zasićeni određenim sadržajem koji se uči ili ponavlja. Ali isto je tako bitno da tekst prenese osjećaje.

Zajednička u radu s objema skupinama bila je upravo emotivna podloga koja je služila za razvoj motivacije. Četiri jezične vještine (slušanje, govorenje, čitanje i pisanje) tijekom takvih lekcija studenti su razvijali bez stresa, bez posebnoga truda da pravila nauče napamet. Usto, upoznali su se s hrvatskom književnošću, kulturom, baštinom, prirodnim ljepotama na malo drukčiji način. Bez obzira na to je li riječ o nesretnoj Hasanaginici ili oholom Gavanu ili o lirskome usidjeličkom subjektu Dorte Jagić, studenti su – i ne razumijući svaku riječ – doživjeli ta djela, posebno na zvučnoj razini. U poeziji i usmenoj književnosti zvučna sastavnica vraća pozornost na jezik, izaziva emocije, dajući jeziku gotovu magičnu moć. Zato nam je usmena književnost bitna. Jer ono što danas čitamo svoje ishodište barem donekle ima u ovim nepravedno zapostavljenim književnim oblicima.

Koji su zaključci? Ima li smisla odvajati vrijeme za nekoliko lekcija obrade književnih sadržaja koje studenti nisu obradili u dosadašnjemu školovanju niti će ih u trenutačnome fakultetskom obrazovanju dobiti priliku obraditi? Prvi je zaključak da književnost pomaže pri učenju jezika pružajući drukčiji kontekst od onoga koji nalazimo u udžbenicima za učenje hrvatskoga za strance. Književnost otkriva koliko je hrvatski jezik bogat, stilski nijansiran, koje su sve njegove izražajne mogućnosti. Koliko dobro zvuči i koliko ga još nedovoljno poznajemo. Koliko nas iznova oduševljava. Drugi je zaključak da književnost razvija apstraktno mišljenje i sposobnost imaginacije potrebne pri učenju gramatičkih sadržaja. Treći je zaključak da književna djela otkrivaju svijet kulture određenoga naroda, što opet pomaže pri usvajanju jezičnih sadržaja koje stavljamo u konkretan kontekst. Četvrti je da interakcija s književnim tekstom stvara ugodu, potiče emocije, razvija empatiju, čime studenti postaju intrinzično motivirani za učenje stranoga jezika.

Iako navedeni primjeri nisu okosnica u poučavanju hrvatskoga kao stranoga jezika, bitno je naglasiti da u ovakvim lekcijama književnost ne smije biti usputno ubačena, nego lektor ovisno o mogućnostima i potrebama određene skupine sam određuje što, kako i kad iskoristiti kao predložak koji uvijek donosi dodatnu vrijednost/motivaciju. Imajući na umu da je „jezik naroda neodvojiv od njegovih kulturnih, društvenih i povijesnih komponenta” (Korljan, Josipa; Buljubašić, Eni. 2011. Književnost i nove tehnologije: Pristup poučavanju hrvatskom kao drugom i stranom jeziku. *Croatian Studies Review* 7/1. 373.), takve lekcije dobro su došle na satovima *Praktične nauke*. Studenti na takav način dodatno unaprjeđuju komunikacijske, jezične i kulturne kompetencije.